

Joanna Szuka
Akademia Ignatianum w Krakowie

**Sprawozdanie z konferencji
„Wsparcie readaptacyjne w prewencji
wykluczenia i recydywy”,
Krynica-Zdrój, 15–17 listopada 2017 r.**

**A Report of the Conference
„A Rehabilitative Support in Prevention
of Social Exclusion and Recidivism”,
Krynica-Zdrój, November 15–17, 2017**

W dniach 15–17 listopada 2017 roku po raz trzeci Krynica-Zdrój stała się miejscem integracji środowisk akademickich z Polski i Słowacji, sędziów, kuratorów sądowych, funkcjonariuszy Służby Więziennej, przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz instytucji pomocowych działających w obszarze resocjalizacji ku readaptacji społecznej. Temat przewodni konferencji sformułowano następująco: „Wsparcie readaptacyjne w prewencji wykluczenia i recydywy”. Tym samym organizatorzy¹ postawili uczestnikom za cel budowanie mostów międzyinstytucjonalnych, łączenie działań praktyków i teoretyków w dążeniu do poprawy jakości współpracy

¹ Konferencja została zorganizowana przez Sąd Okręgowy w Nowym Sączu, Stowarzyszenie Sursum Corda w Nowym Sączu, Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Krakowie oraz Krakowskie Stowarzyszenie Kuratorów Sądowych.

poszczególnych organów, służb, organizacji oraz instytucji. W ciągu trzech dni obrad zarówno na forum, jak i w kuluarach poszukiwano wspólnej przestrzeni w doskonaleniu umiejętności, podnoszeniu wiedzy i wzbogacaniu warsztatu pracy. Konferencja na stałe wpisała się w kalendarz spotkań pedagogów, prawników, teoretyków i praktyków żywo zainteresowanych podjętą problematyką, stąd lista gości obejmowała dobrze znane osoby, między innymi twórców prawa karnego oraz autorów i realizatorów programów readaptacyjnych. Konferencja zaowocowała więc analitycznymi komentarzami i dyskursami prawnymi, teoretycznymi analizami porównawczymi zjawiska recydywy, próbami zdefiniowania i szacowania ryzyka recydywy wśród sprawców czynów karalnych oraz świadectwami dobrych praktyk.

Pierwszego dnia konferencji uczestnicy mieli możliwość wysłuchać referatów w panelu naukowo-prawnym. Jako pierwszy głos zabrał prof. zw. dr hab. Stefan Lelental. Referent skupił się na omówieniu funkcji powrotności do przestępstwa w prawie karnym na bazie swoich doświadczeń jako eksperta w zakresie prawa karnego wykonawczego oraz wykładowcy. Podając w wątpliwość zbytnią restrykcyjność założeń Kodeksu karnego wykonawczego (art. 86), zastanawiał się, czy słuszne jest, by w zakładzie karnym dla recydywistów penitencjarnych odbywali karę ukarani za wykroczenia umyślne karę aresztu lub zastępczą karę aresztu, którzy uprzednio już odbywali takie kary za umyślne przestępstwa lub wykroczenia oraz osoby, które ponownie popełniły wykroczenie lub odbywają karę zastępczą za wykroczenie. Następnie głos zabrała dr hab. Barbara Nowak, prof. UP. W swoim wystąpieniu dokonała analizy przyczyn „niepowodzeń” w obszarze działań pomocowych podejmowanych wobec kobiet-recydywistek odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym w Lublińcu. Przeprowadzone przez nią badania realizowane były w oparciu o arkusz prognostyczny zaradności życiowej w warunkach wolnościowych. Trzecią referentką była dr hab. Barbara Stańdo-Kawecka, prof. UJ, która dokonała próby definicji prawno-karnej recydywy jako powrotu do przestępstwa, z którym ustawodawca łączy określone konsekwencje prawne, przewidując wobec recydywisty stosowanie szczególnych reguł wymiaru kary lub innych środków penalnych. Referentka dokonała też przeglądu rozwoju prawa karnego na przełomie ostatniego wieku. Szukała również

argumentów na postawioną tezę: Czy można zarządzać ryzykiem recydywy, skoro „recydywa” dowodzi, że środki karne stosowane wobec przestępców są nieskuteczne? Kolejny referat koncentrował się na badaniach nad dzieckiem i dzieciństwem. Dr Justyna Kuształ dokonała analizy miejsca nieletniego w procesie i systemie resocjalizacji oraz readaptacji społecznej. Po krótkiej przerwie głos zabrał Henryk Pawlaczyk, Naczelnik Wydziału Kurateli, Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji przy Ministerstwie Sprawiedliwości. Prelegent omówił rolę Kuratorskiej Służby Sądowej w obszarze przeciwdziałania recydywie i wykluczeniu. Następnie sędziowie Paweł Gnutek i Jacek Gacek metodą analizy przypadków omówili decyzje o uchyleniu stosowania izolacyjnych środków zabezpieczających oraz dalsze losy sprawców czynów popełnionych w warunkach niepełności. W dalszej kolejności głos zabrała dr Magdalena Niewiadomska-Krawczyk komentując zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności jako wskaźnika mierzącego efektywność pracy kuratora sądowego. Następnie dr Magdalena Lubińska-Bogacka z Katedry Pomocy Postpenitencjarnej i Wychowania do Pracy Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie podjęła próbę analizy przykładów readaptacji i reintegracji osób opuszczających jednostki penitencjarne na terenie Małopolski. Natomiast ostatnia w pierwszym dniu referentka, dr Gertruda Wiczorek, skoncentrowała się na jednej, według niej, z najskuteczniejszych metod readaptacji środowiskowej bezdomnych opuszczających jednostki penitencjarne, a mianowicie na aktywizacji społeczno-zawodowej.

Drugi dzień konferencji zainaugurował panel: „Implikacje społeczno-kryminologiczne powrotności do przestępstwa”. Jako pierwsza omówiła w nim zadania Kuratorskiej Służby Sądowej w przeciwdziałaniu recydywie i wykluczeniu Anna Trzaska, Starszy Kurator Zawodowy dla Dorosłych. Prelegentka odniosła się w referacie zwłaszcza do napotykanych w swych praktykach „ograniczeń interpersonalnych podopiecznych” oraz trudności natury systemowej i lokalnej. Następnie głos zabrał Waldemar Świątek, Dyrektor Centrum Kształcenia Ustawicznego przy Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu. Dokonał on analizy roli nauczania jako jednego z czynników przygotowujących skazanych recydywistów do zgodnego z prawem życia na wolności. Zaraz po nim głos zabrał kpt. Julian Toczek, Kierownik Działu Terapeutycznego, który dokonał weryfikacji różnic

w przebiegu terapii oraz rokowaniach uzależnionych odbywających karę w Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu. Pokazał jednocześnie różnice w pracy terapeutycznej z recydywistami penitencjarnymi oraz osadzonymi odbywającymi karę po raz pierwszy. Kolejnym referentem był mjr Waldemar Radziszewski, który omówił rolę środków, takich jak praca, kursy zawodowe oraz kontakty ze środowiskiem w procesie readaptacji społecznej recydywistów penitencjarnych osadzonych w Zakładzie Karnym w Tarnowie-Mościcach. Natomiast por. Joanna Brataniec, Kierownik Ośrodka Diagnostycznego Aresztu Śledczego w Krakowie, również na grupie podległych jej z tytułu wykonywanych obowiązków recydywistów penitencjarnych przybliżyła słuchaczom rolę diagnozy psychologicznej w procesie projektowania oddziaływań readaptacyjnych.

Po przerwie mgr Elżbieta Pędziałek-Kunert rozpoczęła panel: „Readaptacja nieletnich i młodocianych sprawców przestępstw i czynów zabronionych”. W swoim wystąpieniu referentka skupiła się na omówieniu współpracy organizacji pozarządowych z instytucjami publicznymi w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu nieletnich na przykładzie programu Krakowskiego Stowarzyszenia Kuratorów Sądowych „Strefa Nastolatka”, adresowanego do nastolatków, którzy doświadczają przemocy fizycznej lub psychicznej oraz borykają się z chorobą alkoholową rodziców czy opiekunów. Następnie mgr Beata Starzyk w swojej prelekcji nakreśliła wkład prowadzonego pod jej kierownictwem Ośrodka Kuratorskiego nr 3 w Nowym Sączu w działania resocjalizacyjne podejmowane na rzecz nieletnich w środowisku lokalnym. Natomiast w wystąpieniu dr Katarzyny M. Stanek niezwykle istotną rolę w procesie readaptacji badanych nieletnich, podopiecznych Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii, odgrywały „działania wczesnoprewencyjne”. Ostatnia w drugim dniu prelegentka, por. Magdalena Pytel, podkreślała, że w grupie młodocianych osadzonych w Zakładzie Karnym w Trzebini podstawowym elementem przygotowania na drodze ich powrotu do społeczeństwa jest kształtowanie umiejętności poznawczych i społecznych oraz przeciwdziałanie prokryminalnym postawom, co jest najważniejszym celem realizowanych programów readaptacyjnych.

Trzeci dzień konferencji w całości poświęcony był panelowi „Dobre praktyki”. Jego pierwszym referentem był Grzegorz Miśta, Wiceprezes Dolnośląskiego Stowarzyszenia Kuratorów Sądowych

FRONTIS we Wrocławiu, który podzielił się ze słuchaczami informacjami o inicjatywach podejmowanych przez organizację na rzecz przeciwdziałania marginalizacji i wykluczeniu społecznemu. Omówił inspirujące dla słuchaczy projekty, takie jak „Wrocławskie Centrum Sprawiedliwości Naprawczej” czy „Włączamy kulturę”, dzięki którym skazani mają możliwość „spłaty długu” społeczeństwu za dokonane krzywdy oraz partycypują w wielu wydarzeniach kulturalnych Wrocławia. Jako drugi głos zabrał Andrzej Ptak, kierownik projektu „MiserArt – Strefa Kreatywna w Labiryncie Wykluczenia”, realizowanego przez Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta, Koło Wrocławskie. Projekt jest przestrzenią stworzoną z myślą o osobach bezdomnych i służącą ich aktywizacji poprzez pobudzenie ich do twórczego rozwoju w formie warsztatów rzemieślniczych i artystycznych. Ta swoista nauka podmiotowości i sprawstwa umożliwia osobom bezdomnym, zdaniem prelegenta, stanie się „pełnoprawnymi uczestnikami społeczeństwa i twórcami kultury”. Z kolei ks. Józef Krawiec, wieloletni kapelan więzienny, założyciel Stowarzyszenia Pomocy Wzajemnej „Barka” w Strzelcach Opolskich, podzielił się swoim dwudziestoletnim doświadczeniem pomocy byłym więźniom oraz osobom bezdomnym. Zaadaptowane do celów mieszkalnych „Domy Barki” mają już pięć lokalizacji w Strzelcach Opolskich i okolicy. Dają schronienie około 80 mężczyznom oraz matkom z dziećmi. Przebywający w nich podopieczni uczestniczą w programach zatrudnienia socjalnego, grupach samopomocowych, warsztatach motywacyjnych, kursach zawodowych, w efekcie których uruchomiono spółdzielnię socjalną oraz umocniono więź z lokalną społecznością. Następnie dr Martina Špániková oraz dr Miroslav Špánik z Dolnego Kubina na Słowacji omówili swoje wieloletnie badania nad zaangażowaniem organizacji pozarządowych w proces zmniejszania ryzyka recydywy i przeciwdziałania przestępczości. Jako kolejny głos zabrał Edward Szeliga, Prezes Stowarzyszenia i Fundacji Pomost w Zabrze, który opowiedział o programie terapeutyczno-adaptacyjnym organizacji, skierowanym do osób opuszczających placówki penitencjarne. W ramach tego projektu podopieczni dostają szansę na powrót do społeczeństwa przy współpracy specjalistów z dziedziny terapii uzależnień, psychologii, kuratorów oraz osób, które mają za sobą pobyt w zakładzie karnym. W programie wykorzystywane są również elementy arteterapii, ergoterapii, zajęcia sportowe

i rekreacyjne. Natomiast państwo Bogusława i Janusz Górniccy opowiedzieli o „swoim domu”, czyli o stowarzyszeniu „Teen Challenge Winiarczykówka”, które od 2010 roku funkcjonuje jako placówka o charakterze readaptacyjno-kryzysowym. Mieszkańcami domu są osoby bezdomne w podeszłym wieku, które często z powodu wieku, niepełnosprawności fizycznej, umysłowej czy choroby psychicznej nie są przyjmowane na długoterminową terapię, a z powodu uzależnienia nie znajdują miejsca w domach opieki społecznej. Jako przedostatnia głos zabrała Barbara Wilamowska, która od 2005 roku pełni funkcję Prezesa Małopolskiego Stowarzyszenia Probacja w Krakowie. Prelegentka opowiedziała w osobistej narracji o doświadczeniach i kryzysach oraz realizowanych w placówce projektach, skierowanych do osób pokrzywdzonych w wyniku przestępstwa, rodzin osadzonych oraz sprawców czynów karalnych opuszczających placówki penitencjarne oraz oddanych pod dozór stowarzyszenia. Ostatnią referentką trzeciego dnia konferencji była autorka programu readaptacji społecznej „Klub’25” por. Joanna Wieczorek-Jonak, Starszy Psycholog Działu Terapeutycznego w Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu. Pani porucznik podzieliła się refleksjami z funkcjonowania programu realizowanego wśród skazanych recydywistów penitencjarnych odbywających długoterminowe kary pozbawienia wolności. Podkreślała, że readaptacja społeczna osób skazanych na długoterminową karę pozbawienia wolności mogłaby się wydawać bezzasadna ze względu na czas pozostały do jej końca, jednak nie można jej zaniechać, ponieważ wieloletni pobyt w zakładzie karnym prowadzi do przystosowania się do życia w izolacji, utraty dawnego miejsca zamieszkania, rozkładu więzi rodzinnych oraz utraty umiejętności zawodowych i społecznych, czemu można przeciwdziałać tylko w aktywnym kontakcie ze środowiskiem otwartym.

W dyskusji podsumowującej konferencję uczestnicy zgodzili się, że kluczem do ograniczenia zjawiska powrotności do przestępstwa zarówno wśród nieletnich, jak i dorosłych sprawców czynów zabronionych jest skuteczne wsparcie i wieloaspektowa pomoc międzyinstytucjonalna. Prelegenci kładli szczególnie akcent na to, że recydywa jest zjawiskiem dynamicznym, generującym wysokie koszty społeczno-ekonomiczne, wobec którego potwierdzone naukowo, najskuteczniejsze formy zapobiegania to działania interdyscyplinarne i międzysektorowe. Dlatego niezwykle istotne jest udzielenie

skazanym i ich rodzinom wsparcia informacyjnego, terapeutycznego oraz socjalnego od pierwszych dni pobytu w placówce resocjalizacyjnej czy pierwszych kroków na wolności. W przekonaniu uczestników konferencji, tak zorganizowane działania, przy zaangażowaniu i aktywnym uczestnictwie samych skazanych, ich rodzin oraz przedstawicieli społeczności lokalnych, zredukują ryzyko ponownego konfliktu z prawem, w bezpośredni sposób wpływając na zwiększenie poziomu bezpieczeństwa społecznego i podatności na readaptację.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Mgr Joanna Sztuka
Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydział Pedagogiczny
e-mail: joanna.sztuka@ignatianum.edu.pl